

УДК 615.851.4

ПЕРШИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ СІМЕЙНИХ ЛІКАРІВ: ІДЕАЛИ І РЕАЛІЇ

Маковецька Т.І., Глушко Л.В., Федоров С.В., Березовська Л.А.

Івано-Франківська державна медична академія, кафедра терапії і сімейної медицини, м. Івано-Франківськ

Ключові слова: післядипломна підготовка, сімейна медицина

Вступ. Стрімкий розвиток медичної практики останніх десятиліть відзначається появою нових діагностичних і лікувальних методик, створенням лікувальних закладів диспансерного типу, де концентруються як коштовні діагностичні комплекси, так і висококваліфіковані медичні кадри. Зростання престижу вузьких спеціаль-

ностей призвело до надлишку фахівців гінекологів, хірургів, стоматологів, кардіологів, особливо в місцях розташування вищих медичних закладів. В той же час забезпечення основної маси населення малих міст кваліфікованою медичною допомогою явно недостатнє, а сільського – вкрай незадовільне. Втім, в більшості випадків ця

допомога не потребує високої кваліфікації лікаря і може надаватися амбулаторно.

Матеріали та методи. Популярний в СРСР журнал “Америка” в 1986 році назвав відродження сімейної медицини новою тенденцією [3]. Вказувалося, що сімейні лікарі є основою медичного обслуговування населення малих міст і сільських районів Америки, де для залучення спеціалістів недостатньо пацієнтів.

Результати досліджень та їх обговорення. З 2000 року кафедра терапії факультету післядипломної освіти ІФДМА іменується кафедрою терапії і сімейної медицини, а її викладацький штат істотно розширився. Нині на кафедрі працює п’ять професорів, чотири доценти, чотири асистенти, два з них – кандидати медичних наук. За сумісництвом на кафедрі викладають представники практичної охорони здоров’я – головний спеціаліст Управління ОЗ облдержадміністрації, керівники медичних закладів лікувально-санаторного типу. В 2001-2002 навчальному році кафедра випустила перших лікарів, терапевтів і педіатрів, що первинно спеціалізувалися на піврічних курсах і отримали сертифікати сімейних медиків, завершується дворічна підготовка лікарів-інтернів за цим фаховим напрямком.

Актуальною залишається проблема методичного і документального забезпечення напрямку. Згідно програми другого року інтернатури за фахом “Загальна практика – сімейна медицина”, половина тримісячного очного циклу навчання на базовій кафедрі відводиться на вивчення організаційних аспектів сімейної медицини, директивних документів, питань диспансеризації, санології.

Перепрофілювання лікарів різних спеціальностей в сімейних триває 6 місяців. Практична діяльність деяких з них, особливо в сільській місцевості, вже будується за принципами сімейної медицини, і перепрофілізація такого лікаря носить скоріше формальний характер. Однак, в приватних бесідах і під час організованого кафедрою сумісно з Управлінням охорони здоров’я облдержадміністрації круглого столу з проблем організації сімейної медицини на Прикарпатті, більшість лікарів висловлювали побоювання щодо майбутньої діяльності, пов’язане як з недостатнім методичним, фінансовим, матеріальним, правовим забезпеченням закладів сімейної медицини, так і з проблемами психологічної адаптації до нових, незваних умов праці. Виходячи з цих міркувань, вважаємо, що місячного передатестаційного курсу і двотижневого тематичного вдосконалення, що проводяться що п’ять років, явно недостатньо для підвищення кваліфікації сімейного лікаря. Адже, оскільки сімейна медицина в ідеалі має бути найбільш доступною, найбільш наближеною до населення, сімейний лікар неминуче буде в тій чи іншій мірі відірваний від свого професійного оточення. Звичайно, така професійна ізоляваність не сприяє підтриманню необхідного

кваліфікаційного рівня. Уникнути цього можна було б, залучаючи сімейних лікарів до рутинної практики в спеціалізованих стаціонарах, ургенції в закладах швидкої медичної допомоги, пологових будинках, хірургічних клініках (професійний тренінг на робочому місці). Тематичне вдосконалення повинно проводитися не тільки з окремих медичних дисциплін, але й охоплювати питання пропаганди здорового стилю життя, планування сім’ї, психологічних особливостей пацієнтів різного віку, торкатися правових аспектів сімейної медицини. Викладене пояснює необхідність створення навчально-практичного центру сімейної медицини на базі відповідних підрозділів медичної академії і управління охорони здоров’я згідно Постанови Кабміну № 986 від 20.06.00.

На жаль, марно сподіватися, що всі випускники, які закінчили інтернатуру за фахом “Загальна практика – сімейна медицина” працюватимуть за спеціальністю. Так, з 13 інтернів-сімейників, що приступили до навчання в 2001-2002 навчальному році, 11 складають жінки, 4 з них виявилися вагітними протягом першого року навчання, ще стільки ж мають дітей віком до трьох років. В приватних бесідах більшість інтернів-сімейників визнавали, що вибір спеціальності був для них вимушений і вони сподіваються використати відпустку по догляду за дитиною для пошуку іншої роботи. Таким чином, навряд чи половина випускників-сімейників приступить до роботи найближчі три роки. Причини проблеми, що виникла, ми вбачаємо у відсутності додипломної системи освіти сімейного лікаря, цільового набору за направленнями районних і сільських адміністративних органів осіб з досвідом фельдшерської роботи. Звичайно, сімейна спеціалізація була б бажаною насамперед для подружніх пар лікарів.

Окремо хотілося б сказати про можливості комп’ютерного навчання лікарів-сімейників. Відкриття комп’ютерного класу – десяти комп’ютерів, об’єднаних в єдину сітку з централізованим управлінням з головного комп’ютера, дозволяє проводити одночасний тренаж або тестування з різних розділів медицини, що сприяє оптимізації процесу навчання. Нова сертифікована комп’ютерна програма, що застосовується на кафедрі з 2001 року, має багато переваг перед попередньою: навчання і тестування тепер можливе не тільки за різними тематиками, а і для різних кваліфікаційних категорій лікарів (спеціаліст, вища, перша і друга категорія). В той же час незрозуміло, за якими принципами здійснювався підбір запитань, що слугувало критеріями розподілу вагової частки питань між різними дисциплінами. За медичними прогнозами в найближчий час кожна двадцята людина в розвинених країнах страждатиме на цукровий діабет. Смертність, спричинена цією недугою, висока. Захворювання першого типу передається за спадковістю з частотою 8-10% від одного з

батьків і 30-70%, якщо хворі обидва. Цукровий діабет другого типу спадкується у 80% від одного з батьків, а якщо хворі обидва ймовірність захворювання потомства майже стовідсоткова. В світлі викладеного по меншій мірі дивним видається той факт, що нова комп'ютерна навчальна програма пропонує для інтернів-сімейників лише 24 питання з ендокринології, з них шість (!) – з діабетології. Для порівняння: кількість питань цієї ж програми з пульмонології, гастроентерології становить більше 100, з кардіології – більше 200 питань. Сама структура навчальної комп'ютерної програми в деяких випадках передбачає розділ тематичного напрямку за підрозділами, що є дуже зручним, оскільки дає можливість поєднати комп'ютерне навчання з тематикою семінарського заняття і практичної діяльності. В інших випадках питання згруповані занадто великими, незручними для сприйняття тематичними блоками. І, звичайно, як і в більшості навчальних програм, частка запитань звучить в некоректній заперечній формі, наприклад: “Симптомами захворювання вважаються всі перераховані, окрім...” Потрібно дотримуватися коректної форми запитання. Нововведенням комп'ютерної програми є режим “підказки” – посилання на літературне джерело. За окремими медичними дисциплінами список літератури, що пропонується, нараховує до 100 джерел. Проблемою є те, що джерела, що рекомендуються для теоретичного навчання, не завжди ті самі. Частка медичної літератури українських видавництв, що згадується в комп'ютерній програмі, є невеликою, українською мовою – незначною. Втім, населення західного регіону України, особливо провінційне, є майже стовідсотково україномовним. Тому розбіжність мови навчання і мови спілкування з пацієнтом вважається проблематичною для лікаря загалом і неприйнятною для сімейного лікаря, ефективність роботи якого в більшій мірі, ніж інших фахівців, залежить від взаєморозуміння сторін, погодження пацієнта з призначеним лікарем режимом (compliance) [1], активного і свідомого рішення пацієнта на користь запропонованих лікарем заходів (adherence) [2].

Одним із аспектів діяльності лікаря-інтерна є виконання науково-практичної роботи. За кафедральною традицією на початку нового навчального року проходить затвердження тематики і плану виконання наукової роботи. Практикуються наступні форми наукової діяльності: огляд наукової літератури, проведення власного діагностичного, клінічного дослідження,

оцінка ефективності метода лікування, аналіз захворюваності. Основними критеріями наукової роботи інтерна вважаються реальний об'єм дослідження, простота і доступність методик, доцільність і можливість застосування в наступній лікарській діяльності. Науковими керівниками робіт інтернів є викладачі і аспіранти кафедри. Залучення молодих викладачів до керівництва науковою діяльністю дає можливість випробувати себе в такого роду діяльності, виховує почуття відповідальності, сприяє встановленню виробничих відносин з лікарями-інтернами. Дуже бажаним є виконання роботи на матеріалі, отриманому під час заочної частини навчання, за участю керівника бази стажування. Залучення до наукової діяльності дозволяє індивідуалізувати роботу лікарів-інтернів, сприяє виробленню креативного підходу до рутинних обов'язків.

Впровадження наукових розробок кафедри в навчальний процес сприяє поширенню їх в загальної медичну практику. В лабораторії кафедри курсанти і інтерни мають можливість ознайомитися з доступними і інформативними методами обстеження хворих. Вимоги, що висуваються до запропонованих методик: наочність і швидкість проведення. Прикладом може бути швидкий уреазний тест для визначення гелікобактерної контамінації слизової оболонки шлунку, експрес-метод для визначення інтрагастрального рН з наступною комп'ютерною обробкою. Особливе місце посідає опрацювання з інтернами простих методик психологічного тестування, що можуть бути застосовані в практиці сімейного лікаря. Пропонуються тести для визначення якості життя пацієнта, рівня тривожності, соціальної дезадаптації, якостей характеру, типу особистості.

Висновок. Залучення інтернів-сімейників до роботи в родині дозволяє забезпечити родину хворого необхідною інформацією щодо хвороби, надавати родині необхідну психологічну допомогу, що сприяє встановленню доброзичливих відносин між пацієнтом, родиною хворого та лікарем. Спілкування з членами родини пацієнта дозволяє вирішити деякі деонтологічні ситуації, покращити морально – психологічний клімат родинного кола, змінити відношення до хвороби як самого пацієнта, так і його найближчого оточення. Одним з пріоритетних напрямків діяльності сімейного лікаря має стати первинна профілактика захворювань, пропаганда здорового способу життя – аспекти медичної валеології (санології).

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо – русский медицинский энциклопедический словарь (Stedman's Medical Dictionary)// Под ред. А.Г.Чучалина. – М.: ГЭОТАР, 1995.
2. Лекции о психотерапии/ Франк К., Хензелер Х., Валькер Х., Кайм Ю., Гутвински-Йеггеле Ю. – К.: KARAT, 2001. – 139 с.
3. Лоренс Черри. Семейный доктор – новая тенденция //Америка. – 1986. – №356. – С.22-24.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.00 № 986 «Про заходи щодо впровадження сімейної медицини в охорону здоров'я».

SUMMARY

THE FIRST EXPERIENCE OF TRAINING THE FAMILY DOCTORS: IDEALS AND REALITY

Makovetska T.I., Hlushko L.V., Fedorov S.V., Berezovska L.A.

In the article the problems of training the postgraduate students, the problems of preparing skilled family doctors are discussed.

Key words: postgraduate training, family medicine